

A közelmúlt történelmének rejtekútjain

Lényegre törő bekezdések Kemény István *Nyakkendő* című verséhez

Nyakkendő

Az érthetetlennek tűnő okokból elpusztult
Magyarország egyik legutolsó
miniszterelnökéről beszélnek, hogy
fiatal szabadságharcos korában,
fiatal szabadságharcos-csapatával
– tüzes, vidéki és egyenlő fiúk közt is első –
szakállasan és nyilván türelmetlenül
az érettségi-öltönyében feszengve,
a kommunizmus jelképes fegyverletételét
követő parlamenti fogadás előtt, vagy
talán még a megadási feltételekről szóló
szerződés aláírására várva, vagy
más, ezekhez hasonló alkalomból, de
korszakos jelentőségű pillanatban, és egy
díszes előszobában, ennyi szinte biztos,
ácsorgott szabadságharcosok
egy másik csapatával együtt.

Úgy mondják, e másféle szabadságharcosok
már nem voltak annyira ifjak, ezért
annyira tüzesek se már, és vidéki
fiúk se voltak, ám annál inkább érett,
intelligens és fővárosi férfiak,
akikről azt is beszélnek, hogy úgyszólván
szabadságharcosnak születtek, és sok
ezer könyv között, nagy belmagasságú,
titkosrendőrség által lehallgatott
belvárosi lakásokban nőttek fel
szabadságharcosokká, valóban.
És utoljára, de nem utolsósorban
álltak még mások is ott az előszobában,
idősebbek, bölcsőbbek, nagyobb titkok tudói,
nagyobb csaták látói, és talán egy-két
futóbolond is, amint az egy ilyen
nagy jelentőségű eseménynél sem elkerülhető,
ám akárkik is voltak ott jelen személy
szerint – együttesen mindannyian
a jövő emberei voltak, győztesek, és
nyilván gyanakodva méregették egymást,
amint az természetes is győztesek között,
új korszakok kezdetén, a hatalomtól karnyújtásnyira.
És, ahogy beszélnek, ekkor történt az, hogy
az érettebbek csoportjából – mintegy
a várakozás feszültségét enyhítendő – kivált
az egyik, odalépett a tüzebb fiúhoz, és
az idősebb testvérekre oly jellemző, már-már
önzetlennek látszó, kis híján kedves mozdulattal

megigazította a nyakkendőcsomót az akkor éppen újjászülető, majd érthetetlennek tűnő okokból később mégis elpusztult Magyarország majdani egyik legutolsó miniszterelnökén. Ezt beszéljük, és akár így történt, akár nem, elmondható az efféle történetekről, hogy úgy sűrítik magukba a múltat és jövőt, és úgy adnak ezáltal némi értelmet a történelemnek, ahogy a máskülönben oly fölöslegesnek és nélkülözhetőnek tűnő nyakkendőnek ad némi értelmet a nyakkendőcsomó.

Mondják ezért, hogy az efféle pillanatokat a nyakkendőigazítók szokták könnyebben elfelejteni, és ezzel épp fordítva vannak a megigazított nyakkendőjűek, aminthogy – érdekes paradoxon – később viszont, ha emlékeztetik a jelenetre a nyakkendőigazítókat, azok azonnal emlékezni szoktak, majd egy gyors viccel ütik el a kérdést, hogy szükség esetén szívesen elküldik saját megunt pszichológusuk telefonszámát a megigazított nyakkendőjűeknek, míg ellenben, ha a megigazított nyakkendőjűeket merészelné valaki emlékeztetni a kínos, régi jelenetre, kellemesen csalódna, mert azok is

meghökkenően könnyed mosollyal
hazudnák, hogy jó, tényleg, nade
ki emlékszik már egy ilyen semmiségre,
ép érzékű ember az ilyesmit
ott, helyben, azonnal elfelejti!
De persze mondják ezt is: nem kizárt,
hogy épp ez az eset volt a szabályt
erősítő kivétel, és mind a nyakkendő-
igazítók, mind a megigazított nyakkendőjűek
őszintén és szívből tényleg
elfelejtették a dolgot, mert ennél is jobb
okot találtak az egymás iránti
későbbi engesztelhetetlen, fékevesztett,
egész hazájukat szétrohasztó gyűlöletre, és
lehet is ebben a magyarázatban valami,
hisz tudjuk, ezerszer annyi ok ajánlkozik
a gyűlöletre mindig, mint ahányra
egy gyűlöletnek valóban szüksége van.
És mondják még azt is természetesen,
hogy mindez azért nem ilyen egyszerű –
de hát ezt meg mindenki rávágja azonnal
mindig és mindenre, felelőtlenül.

Kemény István *A királynál* című verseskötetének talán legnagyobb szabású,
terjedelmileg is igen nagyvolumenű közéleti verse, amelynek beszélője immár
egy negatív utópiából, a Magyarország elpusztulása, de legalábbis
államiságának megszűnése utáni idősíkból szólal meg, mintha csak a jövő

történelemkönyvét írnia / olvasnia fel, igencsak explicit (aktuál)politikai-közéleti referenciákat tartalmaz, s már-már merészségbe, lírai provokációba csap át...

A vers egy állítólagos történelmi narratívát beszél el, mely szerint az 1989-90-es rendszerváltozás környékén egy idősebb és bölcsőbb, más politikai oldalról és más háttérből érkezett rendszerváltó politikus egy látszólag jelentéktelen, mégis szimbolikus jelentőségű pillanatban megigazította egy fiatalabb, még ifjú, akkor még tapasztalatlan és talán még idealista rendszerváltó politikus csálén álló nyakkendőjének csomóját...

Az olvasót elbizonytalanító, meditatív, kissé talán körülményes lírai elbeszélésből kirajzolódnak az ellenzéki kerekasztal egészen konkrét szereplői, és lehet sejteni, hogy a nyakkendő-igazítást végrehajtó idősebb politikus nem más, mint Göncz Árpád, az 1956-os szabadságharcban való részvételéért elítélt egykori forradalmár és későbbi köztársasági elnök, a fiatal, e történelmi pillanatban még újdonsült és idealista, a politika közegben még feszengve, esetlenül mozgó politikus pedig Orbán Viktor későbbi (jelenleg is regnáló) miniszterelnök, akire a vers úgy hivatkozik, mint *az érthetetlennek tűnő okokból elpusztult Magyarország egyik legutolsó miniszterelnökére*, s bármennyire is elbizonytalanítja Kemény István beszélője a mindenkori olvasót az *azt beszél* frázis ismételtetésével, a narratíva valóságalapjának szándékos és provokatív megkérdőjelezésével, mégsem kell hozzá túl sok történelmi-politikai háttérismeret, hogy felismerjük annak szereplőit...

A rendszerváltás időpillanatában, miként azt a költő elbeszéli, még egyetértés és békesség látszott uralkodni az újonnan létrejött pártok és különböző irányultságú politikusaik között, Magyarország pedig akkor és ott *újjászületett*, hiszen mindenki egyformán pozitív és progresszív politikai-társadalmi-gazdasági változásokat akart, a kommunista rendszer megbukásakor pedig mindenki közös erővel azon munkálkodott, hogy a jövőben egy jobb, igazságosabb, demokratikusabb Magyarország jöhessen létre. Később, az persze a narratívából nem derül ki, nem is derülhet ki, hogy az 1989-90-es

rendszerváltozáshoz képest pontosan hány évvel később, de Magyarország mégis elpusztult... A fiatalember, akinek a nyakkendőjét idősebb, tapasztaltabb, és persze jóval mérsékeltebben gondolkodó politikustársa a nyakkendőjét megigazította, később a narráció szerint *érthetetlen okokból elpusztult* Magyarország egyik utolsó miniszterelnöke volt, éppen ezért feltételezhető, hogy az ország közelebről meg nem határozott értelemben vett pusztulásáért is bizonyos fokú felelősség terhelte...

A narráció, miként fentebb már említettük, számos ponton direkt módon elbizonytalanítja az olvasót, a beszélő maga sarkall arra minket, hogy szavahihetőségét kétségbe vonjuk, és mondandóját csak valamiféle elkalandozó anekdotázásnak fogjuk fel, ám a szöveg mégis sejteti, hogy a nyakkendő megigazítása, e látszólag tényleg jelentéktelen, apró, mindössze egy pillanatig tartó esemény az idősebb politikus részéről az emberség, a tisztelet, a másik egyenrangú félként való elismerésének jel, illetve az esetleges politikai-eszmei szakadékok áthidalására tett gesztus, melyet a megigazított nyakkendőjű ifjú, a későbbi magyar miniszterelnök úgy tűnik, gálánsan elfelejtett... A szimbolikus cselekedet a későbbi jelentős befolyással rendelkező politikai vezető számára apró, lényegtelen kis semmiséggé degradálódik, és miként azt a vers végül explicit módon le is írja, *az egymás iránti engesztelhetetlen, fékevesztett, egész hazájukat szétrohasztó gyűlölet* az a tényező, amellyel a politikusok végül is a (valamilyen értelemben vett) pusztulás felé kormányozták Magyarországot...

Ha az értelmezés során el is vonatkoztatunk Orbán Viktor miniszterelnök és Göncz Árpád egykori köztársasági elnök beazonosítható személyétől, az ellenutópisztikus versnarráció általánosságban, pártpolitikai és eszmei oldalaktól teljesen függetlenül is igen erős kritikát gyakorol a kortárs magyar politikai és közélet igencsak negatív tendenciái felett. A megosztottság, a párbeszédképtelenség és a magyar politikai élet végletes áthidalhatatlannak látszó polarizációja velünk élő, általunk és bennünk létező, mindennapi

életünket átható, meghatározó, fájóan valós jelenségek, melyre a kortárs irodalom szükségszerűen reflektál.

Kemény István e verse a szerző költészetére szinte minden ponton jellemző humanizmus, emberközpontúság és emberszeretet jegyében nem mond nyílt ítéletet senki felett. Erre nem érzi, nem érezheti magát felhatalmazva, miként arra sem, hogy konkrét jóslatokba bocsátkozzon a jövő illetően Csupán egy lehetséges negatív utópia általános, bizonytalan körülírásával, a történelem kiszámíthatatlan lehetőségeivel való játék keretében, önnön bizonytalanságát is hangsúlyozva és a tévedés lehetőségét a versretorika szintjén is folyamatosan szem előtt tartva óvatosan figyelmeztet minket arra, hová is vezethetnek, mivé fajulhatnak azok a tendenciák, melyek már most, a jelenben velünk, bennünk, általunk élnek, és amelyek felett úgy tűnik, egyre kevésbé vagyunk képesek úrrá lenni...